

ZNAČENJE GLAGOLA IGRATI

U dopisu, koji je dobilo uredništvo »Jezika« s potpisom »Ljudi od kazališta« (cf. rubriku Pitanja i odgovori u br. 1-1953.-54.) nalazi se i ova rečenica: »Na premijeri... čuli smo iz usta glumice, koja igra Gigu Barićevu, ovu rečenicu...«

Glagol igrati vrlo je star u hrvatskom ili srpskom jeziku, nalazi se i u svima slav. jezicima, a to znači, da je živio i u praslavensko doba. U našoj pisanoj književnosti upotrebljavao se od najstarijih vremena i u svom historijskom razvitku razvio je mnogostruka značenja i bogatu rekciju. Mi ćemo ovdje promotriti taj glagol samo u značenju lat. *ludere*, kako ga nalazimo u rječniku Mikaljinu, Voltidžijinu i Vukovu. U prenesena ili metaforička i u druga njegova značenja (*saltare*, *tanzen*, *plesati*) ne ćemo ovdje dirati, isto tako ostavit ćemo po strani refleksiv *igrati se*, koji je vrlo običan u govoru i pismu.

U značenju lat. *ludere*, njem. *spielen* nalazimo glagol *igrati* već u Transitu, u M. Držića, Nalješkovića, Budinića, Kašića, da spomenemo samo književne spomenike 16. i 17. stoljeća. U svom razvitku glagol se javlja u ovim sintaktičkim svezama: *igrati igru* ili *igre*, *igrati karte*; *igrati mačke* (vrsta igre), *lopte*; *igrati na lopte*, *na karte*, *na kocke*; u Dubrovniku su se pomiješale obje posljednje konstrukcije, pa se govori *igrati* (ili običnije *igrati se*) *na karata*; *igrati za novac* ili *za novce*; *igrati o zaklad* i u naše vrijeme pri igranju karata: *igrati na pr. sedmicu*, *devedeticu*, *kralja* (t. j. baciti kartu iz ruke na igrači stol).

Igrati u značenju *glumiti* javlja se prvi put u pisanoj knjizi kod slavonskog pisca 18. stoljeća Antuna Kanižlića u primjeru: Ludaci (t. j. histriones) ovi igraše jednu prikazu prid carom (cf. ARj. s. v. *igrati* pod e) i u Voltidžijinu rječniku (*agire*, *spielen*). Maretić u Jezičnom savjetniku s. v. *igrati* kaže, da sveza *igrati ulogu* može podnijeti, i pritom se poziva na

upotrebu slične sveze u spomenutom primjeru iz Kanižlića. U novije vrijeme glagol *igrati* bez objekta u značenju *glumiti* postao je kod nas vrlo običan, pa se često čuje i piše na pr. N. N. dobro pjeva, ali slabo igra. Tome nitko ne može zamjeriti. Međutim, prema njem. *der Schauspieler N. N. spielt den Hamlet* ili franc. *Il joue Hamlet* glagol *igrati* počeo se u tom značenju upotrebljavati i u našem jeziku, pa se govori i piše: N. N. igra Hamleta. Tako se nalazi i u Ristić-Kangrginu rječniku s. v. *spielen* pod 2. U tome se išlo i dalje, pa se prema njem. *der Sch. hat den Hamlet gegeben* i kod nas čuje: *Glumac N. N. je odlično dao Hamleta*. Takve sveze nisu u duhu našega jezika i treba ih se kloniti. Mjesto *igrati* i *dati* u spomenutom značenju treba upotrebljavati glagol *glumiti*, koji poznaje već Baraković, a ima ga u svom rječniku Stulli, ili glagol *prikazati* (prikazivati), koji se u tom značenju nalazi već u B. Kašića i Džona Palmotića. I Maretić u Jezičnom savjetniku preporučuje glagol *prikazati* u značenju *glumiti* navodeći, da ga ima Mikalja i Stulli. Napominjem, da i glagol *predstavljati* u značenju njem. *darstellen* poznaju već naši pisci 18. stoljeća.

Stoga bi spomenuta rečenica iz dopisa »Ljudi od kazališta« pravilno glasila: »Na premijeri... čuli smo iz usta glumice, koja glumi (predstavlja, prikazuje) Gigu Barićevu, ovu rečenicu...«

R.

POSUDITI I POZAJMITI (UZAJMITI)

Gotovo svakoga dana možemo čuti oba ova, odnosno sva tri glagola: *posuditi* i *pozajmiti* (*uzajmiti*). Glagol *posuditi* (*posuđivati* i druge izvedenice) upotrebljavaju domaćice, kad jedna drugoj posuđuju razne kućne potrepštine; radnici i seljaci, kad jedan drugome posuđuju svoje orude; čuju se u knjižnicama (posudbene knjižnice!) kod posuđivanja knjiga; prijatelj prijatelju posuđuje čak i odjevne predmete i t. d., i t. d.

Glagol *pozajmiti* (pa *pozajmica*, *pozajmljivati* i druge izvedenice) najčešće čujemo pri *rukovanju* novcem, dakle u bankama, štedionicama, poštama; prijatelj prijatelju pozajmljuje ili uzajmljuje novac; pozajmljuje se brašno, mast, ulje i t. d.

Pored takve upotrebe(značenja) glagola *pozajmiti* i *posuditi* čujemo i primjere, u kojima se oni po značenju izjednačuju. Drugim riječima, u novije se vrijeme sve više gubi njihova nijansiranost, pa se svaki od njih upotrebljava i za jedno i za drugo značenje. Tako ćemo čuti i primjere: *posudio* sam novac i *posudio* sam dvokolicu, i obratno — *pozajmio* sam dvokolicu i *pozajmio* sam novac.

Zadatak je nauke o jeziku, da utvrdi ispravnost upotrebe ovih glagola, a »Jezika« da svoje čitaoce uputi, kako treba da ih upotrebljavaju. Treba naime imati na umu, što se više puta i na raznim mjestima isticalo, da zadatak gramatičara (jezičnih kodifikatora) nije samo u tome, da kodificiraju postojeće stanje u jeziku, nego i da aktivno utječu, da u govornu praksu uđu onakvi jezični izrazi i oblici, koji su u duhu jezika i koji ga uljepšavaju i obogaćuju. Zato ćemo pokazati, kakva je bila upotreba glagola *posuditi* i *pozajmiti* (*uzajmiti*) prije našeg vremena.

Vuk Karadžić pravi razliku u značenju *posuditi* i *pozajmiti*, a kao što je poznato, Karadžić je svoju građu prikupljao neposredno iz naroda i narodnih umotvorina. U njegovu je Rječniku *posuditi isto što uzeti u naruč*, kao u primjeru: »Da imamo masla, kako nemamo brašna, pa bismo posudili u selu tepsiju, te bismo načinili pitu.« S istim se osnovnim značenjem upotrebljavaju i složenice. Karadžić napominje, da se glagol *posuditi* upotrebljava »osobito po zapadnim krajevima«.

Iveković je ovaj glagol preuzeo od Karadžića, a tumači ga ovako: »Značenje (korijenu) dati (da se vrati), poslužiti.« To osnovno značenje on, kao i Karadžić, pridaje i izvedenicama: *posudivati*, *posuđivanje*, *posuda* i t. d.

U Akademijinu Rječniku, koji se obrađuje s oslonom na Karadžića i Broz-Ivekovića, na starije rječnike i na pisanu građu do konca XIX. stoljeća (a dijelom i do naših dana), pa je kao takav riznica našeg jezičnog blaga za čitav njegov povijesni period, u tom rječniku ima samo *pet potvrda glagola posuditi sa značenjem* — *pozajmiti* (t. j. dati, da se vrati ista količina, ali ne i isti predmet), a *dvanaest potvrda sa značenjem dati da se vrati ista stvar*, dakle ista količina i iste kakvoće (pravo značenje). Karakteristični su primjeri: »Stvar ona, koja se posudi, opet se išće« (Glavinić, Svitlost, 1632) i »Razumije se stvar posuđena ona, koja se pridaje, da se ništa drugo ne ima vratiti, nego ista stvar« (Bačić, Istina katoličanska, 1732).

Karadžić glagol *pozajmiti* poistovjećuje u značenju s glagolom *uzajmiti*, od kojega se razlikuje samo prefiksom. Ne navodi primjera za njihovu upotrebu. Iveković je i ove glagole preuzeo od Vuka, a za upotrebu navodi primjere: »Nekakav kaluđer u nevolji donio trgovcu od nekakva sveca srebro i iskao da mu na nj pozajmi novaca« i »Zamolli ga, da pozajmi narodu nekakvu proju, koja je još od Madžara bila ostala u kulama gradskim.« Za glagol *uzajmiti* ima primjer: »Uzajmi od nekakva poznanika dvesta dukata.« Takvo osnovno značenje imaju i primjeri uz izvedenice ovih glagola.

U Akademijinu se Rječniku *pozajmiti* također tumači sa *uzajmiti* sa značenjem »dati i uzeti u zajam«. Za ispravno značenje *pozajmiti* (da se vrati ista količina, ali ne ista stvar) navode se četiri potvrde, a za značenje *posuditi* (vratiti istu stvar) ima dva primjera, oba iz Bosne. Od četrdeset i dvije pregledane cedulje glagola *uzajmiti* (taj dio Akademijina Rječnika još nije obrađen) dvadeset i osam ih je sa značenjem *uzajmiti novac*, a samo četrnaest sa značenjem *posuditi stvar*, koja se mora ista vratiti.

Iz ovog letimičnog pregleda izlazi, da su i glagol *posuditi* i glagol *pozajmiti*

(*uzajmiti*) jednako obični u našem jeziku, ali da su njihova upotreba i značenje u više slučajeva različiti, pogotovu u zapadnim krajevima, što prvenstveno znači u Hrvatskoj. Nema razloga, da to njihovo nijansiranje danas zabacujemo, a ko-risno je, da ga podržavamo. U pravničkoj terminologiji ono je jasno izdiferencirano. Prema tome mislim, da glagol po-

suditi (i sve izvedenice) treba upotre-bljavati u značenju — dati da se vrati ista stvar i po kakvoći i po količini (ve-ćinom za predmete), a glagol pozajmiti (i sve izvedenice) u značenju — dati da se vrati ista količina, ali ne i ista stvar (većinom za novac i potrošni materijal).

Božidar Finka

O S V R T I

NEKE SINTAKTIČKE NEPRAVILNOSTI

Pridjev *zadovoljan* može u našem jeziku stajati sam ili s prijedlogom *s(a)*. Samo je pitanje, kad će se upotrebiti samostalno, a kad s prijedlogom. To mnogo ovisi o jezičnom osjećaju pojedinog pisca. Tako je Vladan Desnica u *Olupinama na suncu* prema svom jezičnom osjećaju napisao: nije bio *zadovoljan ispovijedi*, bez prijedloga. Malo bolji poznavalac našega jezika odmah će osjetiti u toj rečenici neki nesklad i malu nejasnoću, jer riječ *ispovijed* kao imenica i-deklinacije ima u mnogim padežima i singulara i plurala nastavak *-i*. Da bi se izbjegla svaka sumnja i svaka, pa i najmanja, nejasnoća, pisac je morao ispred *ispovijedi* staviti prijedlog *s*. To ne bi bilo potrebno, kad bi uz imenicu stajao atribut, koji bi pobliže označivao padež imenice, ili kad bi mjesto instrumentalna na *-i* stajao instrumental na *-(j)u: ispovijedu*.

Još je nejasniji piščev izraz: jedan *divan sumnjiv na stjenice*, koji se može dvojako razumjeti: *divan sumnja u stjenice ili o stjenicama* (prema gl. *sumnjati u koga ili o kome*) i; *sumnjati o divanu, da u njemu ima stjenica*. Prvo je značenje u sebi besmisleno, jer *divan* kao neživa tvar ne može sumnjati. Sumnjati može samo čovjek. On može sumnjati o divanu, da je stjeničav. U tom smislu pisac je izraz i napisao i tako ga treba i razumjeti. Po-teškoću stvara prijedlog *na*, kojemu pisac

daje uzročno značenje: *Sumnjiv zbog stjenica*. No takva je upotreba prijedloga *na* neobična i osamljena pojava, jer prijedlog *na* u našem jeziku ne može nikada imati uzročnoga značenja. Mjesto njega pisac je mogao upotrebiti prijedlog *zbog* ili se izraziti glagolskom dikcijom: jedan *divan, o kojemu se sumnjalo, da je stjeničav*.

Isti pisac upotrebljava neke izraze, koji se protive duhu našega jezika. Tako je našem jeziku strana konstrukcija: *makar i sredstvom neodgovorna čovjeka*. Da bi se bolje uočila nastranost toga izraza, navodim ga u vezi s ostalim kontekstom: (osnovni zakon života) po kome se, *makar i sredstvom neodgovorna čovjeka, nehotična čina, slučajna događaja*, uvijek i neminovno dobro se vraća zlom, a zlo dobrom. Zlo i dobro ne vraćaju se »sredstvom« čovjeka nego »po« čovjeku, »preko« čovjeka ili »od« čovjeka. Isto tako zlo i dobro ne vraćaju se ni »sredstvom« *nehotična čina i slučajna događaja*, nego *nehotičnim činom i slučajnim događajem*. Čovjek kao osoba ne može biti sredstvo, nego posrednik ili činilac. Sredstvo ne može biti ni nehotičan čin ili slučajan događaj, nego oni mogu biti način, kako netko nekome uzvraća dobro ili zlo. Zato navedena izreka treba da glasi: *makar i preko neodgovorna čovjeka, nehotičnim činom, slučajnim događajem...*

Nešto se slično može reći i o piščevoj izreci: jedino mogući tok ljudskih stvari, *koji je tako valjda Bogom ustanovljen*.